

TA'LIM TARBIYAVIY JARAYONDA MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARDA PSIXOLOGIK O'YINLARNI O'RNI VA ROLI

Usmonova Nargiza

Qo'qon universiteti "Ta'lim" kafedrasida o'qituvchisi

Ilyosjonov Shahboz

Qo'qon universiteti Psixologiya (amaliy psixologiya)

yo'nalishi talabasi

MAQOLA HAQIDA

Qabul qilindi: 24-iyun 2023-yil

Tasdiqlandi: 26-iyun 2023-yil

Jurnal soni: 7

Maqola raqami: 20

DOI: <https://doi.org/10.54613/ku.v7i7.786>

KALIT SO'ZLAR/ Ключевые слова/

keywords

Axloqiy, ta'lim-tarbiya, Psixologik o'yinlar, sezgi, diqqat, idrok, xotira, tafakkur

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolada, psixologik o'yinlarning bola rivojlanishidagi ahamiyati va psixologik o'yinlarning shaxsni tarbiyalash, rivojlantirish, unga ta'lim berish, uni ijtimoiy hayotga tayyorlashdagi o'rni haqida fikr yuritilgan.

Kirish: Har qanday jamiyatning kelajagi sog'lom fikrli, keng dunyoqarashli, ilmga chanqoq kreativ fikrlaydigan intellektual salohiyati yuksak taraqqiy etgan yoshlarga har tomonlama bog'liqdir. Barkamol sog'lom fikrli avlodgina Vatan va yurt oldidagi umumjamiyat ahamiyatiga ega bo'lgan mashqlarni harakatga qodir bo'lib, o'z xalqining tarixiy taqdirini belgilab bera oladi. Shu nuqtayi nazardan har bir insonning kamol topishida unga berilayotgan ta'lim-tarbiyaning o'rni beqiyos sanaladi. Bugungi globallashtiruv jarayonlari, fan-texnika taraqqiyoti, innovatsion jamiyatga bo'lgan yoshlar uchun ko'plab yangi-yangi g'oyalar ustida ishlash va kreativlik bilan yondashish zamon talabi sanaladi. Ular oldiga tezkor qarorlar qabul qilish, innovatsion tafakkurni kuzatish, intellektual dasturiy ta'minot bilan birga va umuminsoniy qadriyatlariga sodiq bo'lishdek hayotiy talablarni qo'yimda. Ta'lim-tarbiyaning birinchi poydevori albatta ta'lim jarayonining dastlabki bo'g'ini maktabgacha ta'lim tashkilotida qo'yiladi. Undan so'ng albatta umumiy o'rta ta'lim maktab davri boshlanadi. Shularni inobatga olgan holda **O'zbekiston Respublikasining Qonuni, 16.12.2019-yildagi O'RQ-595-son qonuniga binoan Bolalarga ta'lim va tarbiya berishga, ularni intellektual, ma'naviy-axloqiy, etik, estetik va jismoniy jihatdan rivojlantirishga, shuningdek, bolalarni umumiy o'rta ta'limga tayyorlashga qaratilgan uzluksiz ta'lim turi;**¹⁵⁵

Shuningdek O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta'lim vazirligi faoliyatini tashkil etish to'g'risida" 2017-yil 30-sentabrdagi PQ-3305-son qarorini bajarish yuzasidan O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi qarori maktabgacha ta'lim muassasalarini milliy madaniy-tarixiy qadriyatlarini aks ettiruvchi va bolalikdan kitob o'qishga qiziqish uyg'otuvchi o'quv-metodik, didaktik materiallar, rivojlantiruvchi o'yin va o'yinchoqlar, badiiy adabiyotlar bilan ta'minlash e'tibor qaratish lozimligi aytib o'tiladi.¹⁵⁶

Hech kimga sir emaski, ma'lum bir shaxs jamiyatda yetuk mutaxassis yoki o'z ishini mutlaq ustasi bo'lib yetishishiga uning bolaligi qay tarzda o'tgani va qanday bilim ko'nikmalarni o'zlashtirgani muhim ahamiyat kasb etadi. Ilmga targ'ib etish, ta'lim-tarbiyaning har qanday mamlakatning kelajagini, istiqbolini belgilab beradigan asosiy ustundir. Erta bolalikdan boshlab, ya'ni 2-5 yoshida bolalar butun umr o'zini kashf etish jarayonini o'zgartirish. Barkamol ijobiy o'z-o'zini sepsiyasining paydo bo'lishi, shubhasiz, ijtimoiy va hissiy faoliyati muhim jihati hisoblanadi. O'zini biladigan va tushunadigan bolalar o'z-o'zini tutishi va ijtimoiy munosabatlari uchun muhim qo'llanmaga ega bo'ladi. Shunga qaramay, hali ham o'z-o'zini anglashning boshlang'ich bosqichida individual farqlarga sabab bo'lishi mumkin bo'lgan o'z-o'zidan foydalanish, bolalarning o'zini o'zi boshqarishini idrok etishi bilan bog'liq bo'lgan haqida juda kam

ma'lumotga egamiz. Nazariy ma'lumotlarga ko'ra, o'z-o'zini anglash ko'plab ichki va ijtimoiy ta'sirlar funksiyasi sifatida rivojlanadi – ko'pchilik bolalarning his-tuyg'ulari hamda ota-onalar va bolalar o'rtasidagi munosabatlarning rolini ta'kidlaydi. Umuman olganda, bu farazlar hali empirik ish bilan tasdiqlanishi kerak. Ushbu o'zgaruvchilarning har biri ijtimoiy va shaxsiyatning boshqa ko'rsatadigan keng ko'lamli tadqiqotlarga qaramay, temperament, ota-onalik va butun oilaning o'zaro ta'siri kabi yosh bolalarning o'zini tasvirlashi mumkin usullari bilan bog'liqmi yoki yo'qligini aniqlash kerak. Maktabgacha ta'lim uyg'un rivojlangan shaxsni tarbiyalash, bolani butun kelajagini belgilab beradigan bilim va qadriyatlarini yosh avlod qalbiga singdirishda juda muhim ahamiyatga ega bo'lgan muassasadir. Psixologik o'yinlar maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalarning asosiy faoliyati bo'lib, u orqali bola shaxs sifatida shakllanadi. O'yin bolaning o'quv, mehnat faoliyati, kishilarga munosabatning qay darajada shakllanganligini belgilab beradi.¹⁵⁷ O'yin bolalarning jismoniy rivojlanishi, maktabgacha ta'lim muassasasining ta'lim-tarbiya ishida, bolalarni aqliy, axloqiy, mehnat va estetik tarbiyalashda katta ahamiyatga ega. Jamiyatning ma'naviy takomillashuvi unda amalga oshiriladigan ta'lim-tarbiya ishlarining mazmuni, shakl va mohiyatiga bog'liqdir. Shu boisdan ham ta'limdagi yangilanishni, respublikamizda amalga oshirilayotgan bosqichma-bosqich ta'lim tizimini pedagogik talqin qilish, bu jarayonni samaradorlik kechishini ta'minlash zaruriyati yuzaga keladi. Haqiqatdan ham psixologik o'yinlar, har bir yosh bosqichida bolaning tevarak-atrofdagi hayotni va kishilar o'rtasidagi turli munosabatlarni har tomonlama bilib olishga qaratilgan faoliyatdir.¹⁵⁸ Kishilik tarixiy taraqqiyotining barcha davrlarida ham psixologik o'yinlar subyekt ijtimoiylashuvi, rivojlanishi va faoliyatining eng birinchi shu bilan birga muhim turi sifatida tan olingan. Binobarin, shaxs faoliyatining muhim turlari – mehnat, o'qish bilan birga o'yin ham uning shakllanishi va rivojlanishida muhim ahamiyat kasb etadi. O'yinlar vositasida katta avlod tomonidan to'plangan hayotiy tajriba, o'zlashtirilgan bilim, turmush tarzi va ijtimoiy munosabat asoslari, madaniy qadriyatlar yosh avlodga izchil uzatib kelingan va kelinmoqda. Psixologik o'yinlar shaxsni tarbiyalash, rivojlantirish, unga ta'lim berish, uni ijtimoiy hayotga tayyorlash xususiyatlariga ega. Mavjud xususiyatlari tufayli o'yinlar qadim-qadimdan xalq pedagogikasining muhim asoslaridan biri bo'lib kelmoqda. Bevosita o'yinlar bolalarda sezgi, diqqat, idrok, xotira, tafakkur, nutqni rivojlantirishga yordam berish orqali ularni ma'naviy-axloqiy, aqliy, jismoniy va estetik jihatdan tarbiyalashga xizmat qiladi. Maktabgacha yoshdagi bola o'yin faoliyatida o'qish va mehnatga tayyorlanadi. Bolalarga ta'lim-tarbiya berish maqsadida kattalarning o'yinni tanlay bilishi, unga to'g'ri rahbarlik qilish "MTM ta'lim va tarbiya dasturi" da belgilangan vazifalarni muvaffaqiyatli amalga oshirishni ta'minlaydi.

¹⁵⁵ <https://lex.uz/docs/-4646908>

¹⁵⁶ O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta'lim vazirligi faoliyatini tashkil etish to'g'risida" 2017-yil 30-sentabrdagi PQ-3305-son qarorini bajarish yuzasidan O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi qaror

¹⁵⁷ Maktabgacha pedagogika: darslik/Sh. Sodiqova; O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi. - Toshkent: «Tafakkur Bo'stoni», 2013. - B 222.

¹⁵⁸ <https://cyberleninka.ru/article/n/maktabgacha-yoshdagi-bolalar-faoliyatida-o-yinning-ahamiyati/viewer>

O'yin bolalarni rivojlantirish va tarbiyalash vositasidir. Psixologlar o'yinni maktabgacha yosh davrida yetakchi faoliyat deb hisoblaydilar. O'yin tufayli bolaning yuqori rivojlanish bosqichiga o'tishini ta'minlovchi sifatlar shakllanadi, uni ruhiyatida sezilarli o'zgarishlar yuz beradi.¹⁵⁹ O'yin shunday faoliyatki uning natijasiga emas, balki jarayonning o'zi ham bolaga zavq bag'ishlaydi. O'yin faoliyati ijod uchun imkon beradi, his-tuyg'ularini kuchaytiradi. Quyida maktabgacha ta'lim tashkilotlarida qo'llaniladigan o'yinli texnologiyalarining maqsadlari keltiramiz.

1. Didaktik o'yin: dunyoqarashni kengaytirish, bilimlarni amaliyotda qo'llash, ma'lum ko'nikma va malakalarni shakllantirish.

2. Tarbiyaviy: ta'lim oluvchida mustaqillikni, irodani tarbiyalash, ma'lum munosabatlar, axloqiy-estetik qadriyatlarini shakllantirish, hamkorlik, jamoa bilan birlashish tuyg'ularini tarbiyalash.

3. Rivojlantiruvchi: diqqat, xotira, nutq, tafakkur, taqqoslash ko'nikmalari, empatiya, refleksiya, optimal yechimlarni izlab topish ko'nikmalari, o'quv faoliyatiga nisbatan motivatsiyani rivojlantirish.

4. Ijtimoiylashtiruvchi: ta'lim oluvchilar ongiga jamiyatda qabul qilingan axloqiy me'yorlarni, milliy va umuminsoniy qadriyatlarini singdirish, muhitga moslashish, o'z-o'zini boshqarish, muloqotga o'rgatish, psixoterapevtik ta'sir.¹⁶⁰

Adabiyotlar tahlili: Kandir va Alpen (maktabgacha yoshdagi bolalar ustidan tadqiqot olib boradigan olimlar) ta'kidlashicha, ayniqsa, maktabgacha yoshdagi bolalarda ijtimoiy va ta'sirchan rivojlanish sog'lom shaxsni shakllantirish va atrof-muhit bilan ijobiy munosabatda bo'lish nuqtayi nazaridan juda muhimdir. Ular oila bilan bog'liq omil olti yoshli maktabgacha yoshdagi bolalarning ijtimoiy xulq-atvor muammolariga ta'sir qilganligini va olomon oilalarda ijtimoiy xulq-atvor muammolari kuchayganligini aniqladi. Hissiy tartibga solish uchun his-tuyg'ularni ifoda etish va aniqlashni o'rganish va erta yoshda his-tuyg'ular bilan nima qilish kerakligini hal qilish juda muhimdir. Maktabgacha yoshdagi bolalarning idrokini rivojlantirish jarayoni L.A. Venger tomonidan batafsil o'rganilgan. 3 yoshdan 7 yoshgacha bo'lgan davrda bola ongida ko'rinadigan narsalarni ba'zi qismlarga ajratish, so'ngra ularni yaxlit birlashtirish qobiliyatini rivojlantiradi. Maktabgacha tarbiyachi konturdan tashqari, obyektlarning tuzilishini, ularning fazodagi xususiyatlari va qismlar nisbatini ajratib ko'rsatishni o'rganadi. Ta'sir ostida butun maktabgacha yoshda idrok faol shakllanadi turli tadbirlar bola: plastilin va boshqa materiallardan haykaltaroshlik, rasm chizish, dizayn, turli kitoblarni o'qish, film va multfilmlarni tomosha qilish, sport o'ynash, musiqa o'ynash, toza havoda sayr qilish. Qabul qilish jarayonining mohiyati shundaki, u tashqaridan ma'lumot olish va dastlabki qayta ishlashga hissa qo'shadi: obyektlar va narsalarning individual xususiyatlarini, obyektlar va narsalarning o'zlarini, ularning o'ziga xos xususiyatlari va maqsadlarini tan olish va farqlash. Maktabgacha yoshdagi yetakchi faoliyat – bu o'yin, bu bolaning shaxsiyatini shakllantirish uchun juda muhimdir. O'yin faoliyati doirasida asboblar faoliyatining asosiy texnikasi va ijtimoiy xulq normalari o'zlashtiriladi. Bu yoshdagi o'yin faoliyati bilan bir qatorda boshqa faoliyat turlari ham shakllanadi: qurilish, chizmachilik. Maktabgacha yoshdagi bolaning idroki o'yin bilan chambarchas bog'liq.

Mashhur pedagog va psixologlardan D.B.Elkonin, D.V. Mendjeritskiy, P.Y. Samorukova va boshqalarning fikricha, ijodiy-rolli o'yinlar kattalarning ijtimoiy hayotidagi rang-barang xatti-harakatlari, ko'rinishlari – bolalar o'yinlarining asosiy mazmuni bo'lib xizmat qilib, kattalar ijtimoiy hayotining namunasini oladigan faoliyat turidir. Ijodiy o'yin faoliyatida asosiy komponent bo'lib, u personajni, hayotiy vaziyatni, harakat va personajlar munosabatini o'z ichiga oladi. Ijodiy o'yinlar o'z mazmun va mohiyatiga ko'ra jamoa o'yini bo'lib hisoblanadigan, yakka holda o'ynalmaydi, degan fikrni keltirib chiqarmasligi kerak. Ijodiy o'yinlar bolaning aqliy, axloqiy, jismoniy, fiziologik va psixologik rivojlanishlarida muhim ahamiyat kasb etib, bunda bola ehtiyoji va malakasi tarbiyalanib, shakllanib boradi. Ijodiy o'yin turlaridan biri bu – sahnalashtirish o'yinlaridir.¹⁶¹

A.S. Makarenkoning fikricha, bolalarning o'yin faoliyatlari ularni jismoniy va psixik jihatdan garmonik ravishda rivojlanishlari

uchun birdan-bir vositadir. Katta odamlar uchun mehnat faoliyati qanchalik ahamiyatli bo'lsa, bolalar uchun o'yin shunchalik ahamiyatga ega. "Yaxshi o'yin faoliyati, – deydi A.S. Makarenko, – yaxshi bajarilayotgan mehnatga o'xshaydi. Mana shuning uchun bolalar o'yin faoliyatida o'zlarini qanday namoyon etsalar, katta bo'lganlaridan so'ng mehnat faoliyatlarida ham ko'p jihatdan o'zlarini shunday namoyon etadilar". A.S. Makarenkoning bu fikri bolalarning o'yin faoliyatlari orqali ularda yuksak insoniy sifatlarini tarbiyalash imkoniyati naqadar katta ekanligiga ahamiyat bilan qarashni taqozo etadi.¹⁶²

Chet el psixologlaridan J. Piaje va Koffkaning fikricha, bolalar go'yoki bir-biridan ajratilgan ikki xil dunyoda, ya'ni xayollar, afsonalar dunyosida va (real) voqeiy dunyoda yashaydilar. Bolalar o'zlarining faoliyatlarida qanchalik xayolga berilib ketmasinlar, har doim voqeiy dunyoga, undagi real narsalarga nazar tashlab turadilar. Buning haqiqatdan ham shunday ekanligini ularning o'yin jarayonida o'z xatti-harakatlariga "bunday bo'ladi", "bunday bo'lmaydi" deb baho berib turishlaridan ko'rish mumkin. Ular qanchalik o'yinga berilmasinlar, voqeiy dunyoni hech qachon unutmaydilar va unga go'yoki andaza tariqasida zimdan qarab turadilar.¹⁶³

Metodologiya: Maktabgacha yoshdagi bolalarda idrokni yanada takomillashtirish uchun turli xil zamonaviy psixologik o'yinlardan foydalanish maqsadga muvofiqdir. Ushbu maqsadni amalga oshirish uchun maktabgacha ta'lim tashkiloti tarbiyalanuvchilari o'rtasida bir nechta metodik materiallardan va joriy holat haqida ma'lumot yig'ishga muvaffaq bo'ldik. Shuningdek, qiyosiy tahlil yordamida zamonaviy ta'lim-tarbiya jarayonidagi muhim ahamiyat kasb etgan maktabgacha tarbiya yoshdagi bolalarni bilish jarayonlarini rivojlantirishga qaratilgan metodlarning afzalliklari va kamchiliklari, imkoniyatlari hamda to'siqlarini tahlil qilishga erishdik. Ushbu metodlar yordamida maktabgacha yoshdagi bolalarda idrok xususiyatini rivojlantirish qanchalik muhimligi va ta'lim tizimida psixologik o'yinlarni to'g'ri qo'llash borasida ko'nikmalarga ega bo'ldik. Kuzatish usuli orqali esa pedagoglarning ushbu ta'lim tizimidagi salohiyatlarini baholashga muvaffaq bo'ldik.

Tadqiqot natijalari (result): Maktabgacha yoshdagi bolalarda hissiy tartibga solish kuchaygan sari, ularning xulq-atvori va hissiy holati mos ravishda oshadi. Maktabgacha yoshdagi davr hissiyotlarning rivojlanishi va tartibga solinishi uchun ham muhimdir. Bolalarning sog'lom bo'lib voyaga yetishida birinchi navbatda otanonalar, ikkinchidan, atrof-muhit muhim markaziy rol o'ynaydi. Otanonalarning munosabatlaridagi xatolar va salbiy atrof-muhit sharoitlari bolalarning rivojlanishiga salbiy ta'sir qiladi.

"BU KIMNING UYCHASI?" METODIKASI

Metodika diqqat, idrok va xotiraning rivojlanganlik darajasini aniqlashga yo'naltirilgan bo'lib, 4-6 yoshdagi bolalar uchun mo'ljallangan.

Ushbu tadqiqot metodini amalga oshirishda Namangan Viloyati Pop shahridagi 50-sonli MTT tarbiyalanuvchilari o'rtasida psixik bilish jarayonlari idrok, xotira hamda diqqatni takomillashtirish masala yuzasidan joriy holatni bilish maqsadida Psixologik o'yin tadqiqot metodlarini o'tkazishga muvaffaq bo'lindi.

Bolalarga 10 soniya vaqt davomida avval 1-rasm ko'rsatildi. Unda hayvonchalar o'zlarining uycharida joylashtirilgani ko'rsatilgan. So'ng rasmni olib qo'yib, hayvonchalar uycharidan tashqarida tasvirlangan 2-rasm ko'rsatildi. Bola hayvonchalarni qaysi uyda yashashini topib, uycha bilan hayvonchani qalam bilan birlashtirib qo'yishi lozim ta'kidlandi. Buning uchun bolaga 40 soniya vaqt berildi.

Metodika material: Hayvonchalar va ularning uychari chizilgan rasm.

Ko'rsatma: Hozir sizga 1-rasm ko'rsatiladi, siz qaysi hayvoncha qaysi uychada joylashganligini yaxshilab ko'rib olishingiz lozim. So'ng rasm olib qo'yiladi va 2-rasm ko'rsatiladi. 2-rasmda hayvonchalar uycharidan tashqarida tasvirlangan. Siz har bir hayvonchaga uycharini topib bering va qalam bilan birlashtiring.

¹⁵⁹ Nargiza Kayumova "Maktabgacha pedagogika" o'quv qo'llanma. Toshkent-2013. T./ O'yin – bola faoliyatining asosiy turi. – B 116.

¹⁶⁰ <https://cyberleninka.ru/article/n/ta-lim-tarbiya-jarayonida-pedagogik-o-yinlar-va-ularning-shaxs-rivojlanishiga-psixologik-ta-siri/viewer>

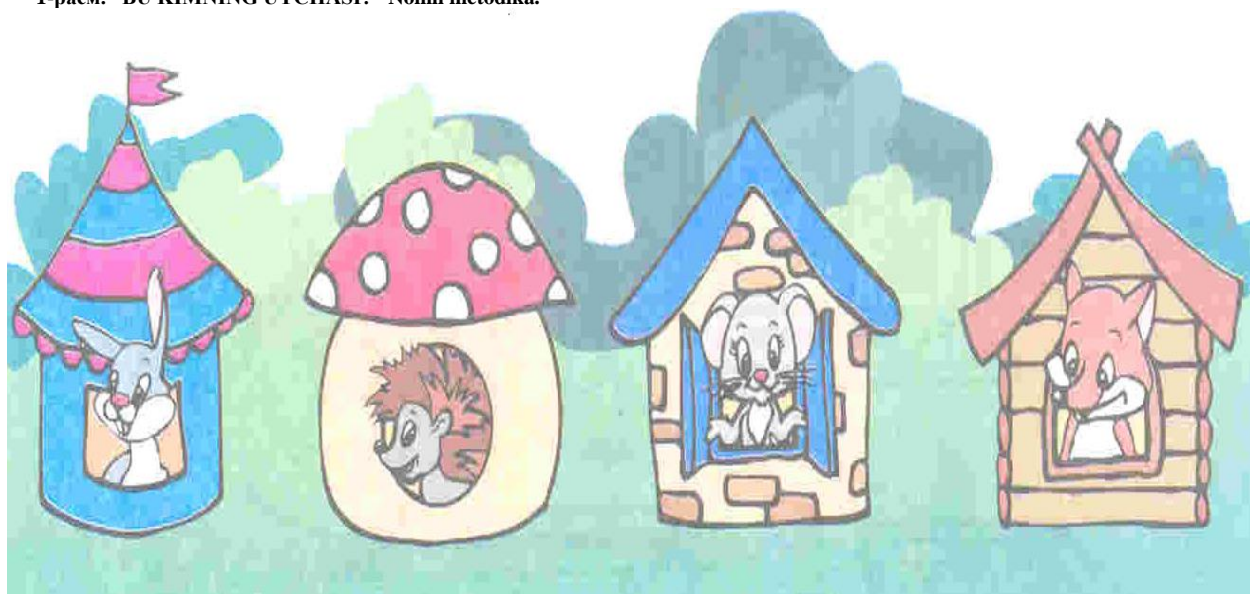
¹⁶¹ <https://cyberleninka.ru/article/n/maktabgacha-yoshdagi-bolalar-idrokini-ijodiy-o-yinlar-orqali-rivojlantirish/viewer>

¹⁶² Maktabgacha yoshdagi bolalar psixologiyasi: kasb-hunar kollejlari uchun o'quv qo'llanma / S.X. Jalilova, S.M. Aripova; O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi;

O'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi markazi. – Toshkent: "Faylasuflar" nashriyoti, 2017. – B. 299.

¹⁶³ Maktabgacha yoshdagi bolalar psixologiyasi: kasb-hunar kollejlari uchun o'quv qo'llanma / S.X. Jalilova, S.M. Aripova; O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi; O'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi markazi. – Toshkent: "Faylasuflar" nashriyoti, 2017. – B. 300.

1-pam. “BU KIMNING UYCHASI?” Nomli metodika.

164

No	Respondentlar	Topshiriq natijasi	Moda	Mediana	O'rtacha qiymat	Standart og'ish
1	1-respondent	8	8.5.3.2	3	4	1.8
2	2-respondent	8	8.5.3.2	3	4	1.8
3	3-respondent	5	8.5.3.2	3	4	1.8
4	4-respondent	5	8.5.3.2	3	4	1.8
5	5-respondent	5	8.5.3.2	3	4	1.8
6	6-respondent	5	8.5.3.2	3	4	1.8
7	7-respondent	5	8.5.3.2	3	4	1.8
8	8-respondent	3	8.5.3.2	3	4	1.8
9	9-respondent	3	8.5.3.2	3	4	1.8
10	10-respondent	3	8.5.3.2	3	4	1.8
11	11-respondent	3	8.5.3.2	3	4	1.8
12	12-respondent	3	8.5.3.2	3	4	1.8
13	13-respondent	3	8.5.3.2	3	4	1.8
14	14-respondent	3	8.5.3.2	3	4	1.8
15	15-respondent	2	8.5.3.2	3	4	1.8
16	16-respondent	2	8.5.3.2	3	4	1.8
17	17-respondent	2	8.5.3.2	3	4	1.8

165

¹⁶⁴ Muallif chizmasi

¹⁶⁵ Muallif chizmasi

Bolalarning diqqatini tekshirish metodi bo'yicha olingan natijalarga ko'ra 2 nafar bola to'la o'tgan lekin yeti nafar bola 3 balddan to'plagan ularni diqqatida bo'layotgan muammolarni ko'rish mumkin. Ular bilan bo'layotgan diqqatdagi muammolarni o'qish jarayonida o'rgatib borish kerak.

Natijalarga ko'ra bolalarni natijalarini o'rta qiymati 4 ga teng Standard og'ish 1.8

Moda 8,5,3,2. Mediana 3

Natijalarni baholash:

Tadqiqotimizda 17 nafar kichik respondentlarimiz ishtrok etib quyidagicha natijalar namoyon bo'ldi 17 nafar bolalardan 2 nafari topshiriqni 100%li natija bilan to'g'ri bajardi ,5 nafari esa topshiriq jarayonida 5 ball to'pladi, 7 nafar ishtirokchi topshiriqni bajarish jarayonida biroz qiyinchilikka duch keldi va 3 ball to'pladi .

Natijadan shuni ko'rishimiz mumkin

Bola belgilangan vaqt davomida barcha hayvonchalar uychalarini to'g'ri topsa va birlashtirsa – 8 ball beriladi;

Belgilangan vaqt mobaynida 3 ta hayvonchani uychasini to'g'ri topsa va birlashtirsa – 6–7 ball beriladi;

Belgilangan vaqt mobaynida 2 ta hayvonchani uychasini to'g'ri topsa va birlashtirsa – 4–5 ball beriladi;

Belgilangan vaqt mobaynida 1 ta hayvonchani uychasini to'g'ri topsa va birlashtirsa – 2–3 ball beriladi.

Rivojlanganlik darajasi:

8 ball – bolaning diqqat, idrok va xotirasi yuqori darajada rivojlangan;

6–7 ball – yaxshi rivojlangan;

4–5 ball – o'rtacha rivojlangan;

2–3 ball – past rivojlangan.

“Kunning qaysi vaqtligini aniqlash”

METODIKASI: Navbatdagi tadqiqot metodida 13 nafar respondent ishtrok etib natijalarimiz quyidagi ko'rinishda aks ettirildi :bulardan 4 nafari 80%li natija aniqlandi 5 nafari 68%li natija aniqlandi, 4 nafar respondentimizda 49%li natija aniqlandi.

Tadqiqot natijalaridan shu narsa ma'lumki maktabgacha yosh davridagi bolalarning idrokini rivojlantirishida asosan individual tarzda yondashish maqsadga muvofiq bo'lar edi !

Maqsad: Bolalarning diqqat, xotirasi, tafakkur va tasavvurini aniqlash va tahlil qilish.

Metodika materiali: Kunning turli vaziyatlari tasvirlangan rasm.

Metodikani o'tkazish tartibi: bu metodika 4–5 yosh bolalar uchun mo'ljallangan bo'lib, individual tarzda olib borgan maqsadga muvofiq bo'ladi.

Ko'rsatma: Jadvaldagi rasmlarga diqqat bilan qarang. Bola harakatlariga mos bo'lgan yonidagi jadvaldan kunning qaysi vaqtligini toping va qalam bilan birlashtirib qo'ying.

No	Respondentlar	Natija	Moda	Mediana	O'rtacha qiymat
1	1-respondent	80%	80.68.49	68	68
2	2-respondent	80%	80.68.49	68	68
3	3-respondent	80%	80.68.49	68	68
4	4-respondent	80%	80.68.49	68	68
5	5-respondent	68%	80.68.49	68	68
6	6-respondent	68%	80.68.49	68	68
7	7-respondent	68%	80.68.49	68	68
8	8-respondent	68%	80.68.49	68	68
9	9-respondent	68%	80.68.49	68	68
10	10-respondent	49%	80.68.49	68	68
11	11-respondent	49%	80.68.49	68	68
12	12-respondent	49%	80.68.49	68	68
13	13-respondent	49%	80.68.49	68	68

166

167

Tadqiqotimizda 13 nafar respondent ishtrok etib natijalarimiz quyidagi ko'rinishda aks ettirildi: bulardan 4 nafari 80%li natija aniqlandi 5 nafari 68%li natija aniqlandi, 4 nafar respondentimizda 49%li natija aniqlandi. Bunga ko'ra kunning qaysi vaqti ekanligini aniqlash metodikasi bo'yicha bolalarni 4 nafari to'la holatda o'tdi lekin

ularni ham kerakli darslar va o'rgatishlar bilan diqqatini rivojlantirish kerak bo'ladi. Lekin besh nafar bola bilan alohida holatda ishlash kerak bo'ladi sabab ulardagi diqqatda bo'ladigan muammo kelajakda o'qishi va ishida salbiy muammolarga sabab bo'lishi mumkin.

¹⁶⁶ Muallif chizmasi

¹⁶⁷ Muallif chizmasi.

“Kunning qaysi vaqtligini aniqlash” nomli metodika uchun rasm.

XULOSA VA TAKLIFLAR: Xulosa qilib aytganda, o‘yin faoliyatining bola hayotida tutgan o‘rni beqiyos va u kichkintoyning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantiruvchi bebaho vosita sifatida tan olinadi. O‘yin faoliyati bola hayotida, uning jismoniy, ruhiy, aqliy kamolotga yetishida muhim vositalardan biri hisoblanadi. O‘yin orqali bolalarda tafakkur, tasavvur, xotira, diqqat, idrok, sezgilar va nutq kabi barcha psixik jarayonlar rivojlanadi va atrof-muhit haqidagi bilimi yanada kengayib boradi. Ta‘limiy o‘yinlar yordamida bolalarda mustaqillik, faollik, ijodkorlik, masalaga ongli yondashish malakasi shakllantirib, o‘stirib boriladi. O‘yin ko‘rgazmalilik, oddiydan murakkabga o‘tish usullari orqali olib borilishi maqsadga muvofiq bo‘ladi. Maktabgacha ta‘lim muassasalarida ham mashg‘ulotlar o‘yin texnologiyalari amalga oshirib kelinmoqda. O‘yin texnologiyasi ham o‘yin metodidan o‘zining aniq maqsadi, amalga oshirish kerak bo‘lgan jarayonlarining mantiqiy ketma-ketligi va o‘zaro bog‘liqligi, oldindan belgilangan natijalarga erishish kafolati bilan farq qiladi. O‘yin texnologiyalarining ahamiyati borasida olib borilgan tadqiqotlarni ko‘rib chiqish maqsadga muvofiq. Shu bois maktabgacha bolalarni turli projektiv jarayonlarga faol qiziqishini uyg‘otish ularda o‘z ishiga bo‘lgan qiziqish va sabrni

chiniqtirish lozim. Hozirgi kunda MTTlarda yangicha bolalar bilan ishlash metodiklari qo‘llanilmoqda. Bunda yanada yangilikni va sifat natijani oshirish uchun Yevropa jurnallaridan metodlar o‘rganib modifikatsiyalash va MTTlarga integratsiyalash lozimdir.

Takliflar: Yuqoridagi fikrlar va tadqiqot natijalariga asoslanib quyidagi takliflarni beramiz.

1. Bolani yoshiga xos bo‘lgan o‘yinlarni tanlay olish.
2. O‘yinlar orqali bolaning psixik rivojlanishini kuzatib borish.
3. O‘yin orqali bolalarda birgalikdagi faoliyatni shakllantirib borish.
4. O‘yinni oddiylikdan murakkablikka o‘tish usullari orqali olib borish.
5. O‘yin orqali har bir bolaning faolligini qo‘llab quvvatlash.
6. O‘yin orqali MTM tarbiyalanuvchilarini psixik rivojlanishi ya‘ni diqqat, xotira, nutq sezgisini rivojlantirishga yordam berish.
7. Ta‘limiy o‘yinlar yordamida bolalarda mustaqillik, faollik, ijodkorlik, masalaga ongli yondoshish malakasi shakllantirib, o‘stirib borish.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta'lim vazirligi faoliyatini tashkil etish to'g'risida" 2017-yil 30-sentabrdagi PQ-3305-son qarorini bajarish yuzasidan O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi qaror.

2. Maktabgacha yoshdagi bolalar psixologiyasi: kasb-hunar kollejlari uchun o'quv qo'llanma / S.X. Jalilova, S.M. Aripova; O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi; O'rta maxsus, kasbhunar ta'limi markazi. – Toshkent: "Faylasuflar" nashriyoti, 2017. – 299 b.

3. Maktabgacha pedagogika: darslik/Sh. Sodiqova; o'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi. – Toshkent: Tafakkur Bo'stoni, 2013. – 222 b.

4. Nargiza Kayumova "Maktabgacha pedagogika" o'quv qo'llanma. Toshkent-2013. T./ o'yin - bola faoliyatining asosiy turi. – 116 b.

Internet manbalar

1.<https://lex.uz/docs/-4646908>

2.<https://cyberleninka.ru/article/n/maktabgacha-yoshdagi-bolalar-faoliyatida-o-yinning-ahamiyati/viewer>

3.<https://cyberleninka.ru/article/n/ta-lim-tarbiya-jarayonida-pedagogik-o-yinlar-va-ularning-shaxs-rivojlanishiga-psixologik-tasiri/viewer>

4. <https://cyberleninka.ru/article/n/maktabgacha-yoshdagi-bolalar-idrokini-ijodiy-o-yinlar-orqali-rivojlantirish/viewer>